

Bugges översättning av detta avsnitt lyder:

»Denne mindes efter Döden altid af sin Søn.» Han anser, att *gess* står för *gets* »3 Ps. sg. Præs. af *getas*, af *geta*, omtale. *gets uppi* er væsentlig det samme som oldn. *er uppi*, bevaras i Erindringen, mindes.» Bugge har tydeligen haft en känsla av, att de av honom konstruerade versraderna ha en något egenartad form. Han förmodar därför, »at de her forekommende Verslinjer har et ældre Forbillede, hvori det har hedt:

sá gets uppi
æi dquðr syni

uden *sínum*.»

Även Bugges tolkningsförslag måste tyvärr bestämt avvisas. Inskriften är, och var redan på Dybecks tid, alltför fragmentarisk för att kunna tolkas i sin helhet.

772. Ytter-Gånsta, Vårfrukyrka sn.

Pl. 96.

Den ristade stenen, om vilken tidigare uppgifter egendomligt nog tyckas saknas¹, står rest 60 m. ÖNÖ om mangårdsbyggnaden i Ytter-Gånsta n:r 2, 1 m. Ö om gamla landsvägen Enköping—Veckholm, 75 m. N om avtagsvägen till den nordöstligaste gården i Yttergånsta. Den nya landsvägen går 150 m. åt NÖ.

Grå granit. Höjd 1,26 m., bredd (nedtill) 1,47 m. Ristningslinjerna äro mycket grunda och delvis omöjliga att följa.

Stenen saknar runinskrift men bär två typiska rundjur.

773. Enköpings-Näs kyrka.

Pl. 97.

Litteratur: L 734, D 1: 102. J. Bureus, Fa 5 n:r 274; Ransakningarna 1667—84; Joh. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 56; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1858, s. 12 f. (ATA); Näs socken 1862 (ATA); C. Säve, Brev till Dybeck 18/2 1873 (ATA); G. Stephens, Brev till Dybeck 27/5, 31/5 1873 (ATA); UFT h. 8 (1879) s. 86; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4); Dybeck, D 1: 102.

Runstenen står 2 m. Ö om östra bogårdsmuren, 7 m. N om kyrkogårdsgrinden. — Enligt Bureus (Fa 5) fanns stenen i »Näs Soken J Åsunda Vti Bolgårdz muren sunnan til.» I *Ransakningarna* 1667—84 finnas följande uppgifter om runstenar i Enköpings-Näs sn.: »Kyrckioheerden Wyrdige och Wällärde H. Erich Qweek berättade, 4 Runestenar wara der i Sochnen belägne, på Wäckby äger 2 [= U 775, 776], widh Hjulstadh Gårdz kiälldöör 1 [= U 774], och 1 i Boogårdz Muren på Sodre Sijdan om Kyrkian [= U 773], alle medh Rune Bookstäfwer och Rijtningar uthhuggne, men hwadh som dhe kunna betyda weet ingen.» I sin resejournal uppger Hadorph, att det »Uti kyrkiemuren fans en Runesten.» — Enligt en bläckanteckning på träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes stenen i »Näs kyrkegårds mur» (L 734: »Kyrkogårdsmuren»). — I *Kyrkoinventarium* 1829 meddelas följande: »Utanför Stiglucksporten på södra sidan ligger i muren en Runsten. — Dessutom ansågo wederbörande tjenligt i detta Protocoll anteckna att åtskilliga Fornåldriga Sten sättningar finnas på Trogsta Bys egor samt en Runsten i Weppeby gata bredevid härads vägen, hwilken sten så väl som den i kyrkogårds muren ej finnes i Göranssons Bautil upp-

¹ Direktör E. Kjellén, Grillby, lämnade mig anvisning på stenen.

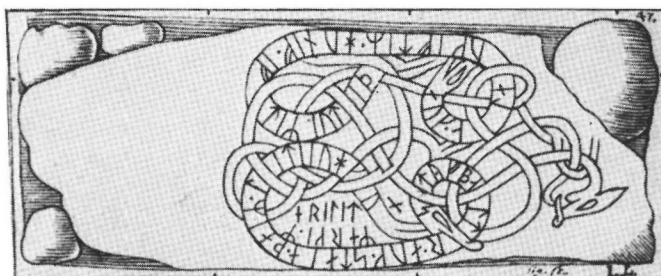

Fig. 212. U 773. Enköpings-Näs kyrka. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta.

tagen.» I reseberättelsen för år 1858 skriver Dybeck: »Pastor i Näs har vid sockenstämma nyligen väckt fråga om inmurning i kyrkväggen af en runsten . . . , hvilken för närvarande har en mägta olämplig plats i yttre sidan af södra bogårdsmuren och så lågt, att han täckes och skadas af grushögar, som der årligen läggas mot muren. Bönderne lära grufvat sig för flyttningskostnaden, men hafva måst vika för pastors och öfrige upplystes goda vilja.» Någon »inmurning i kyrkväggen» blev icke av. Dybeck beskriver i *Sveriges runurkunder* stenens läge på följande sätt: »Redan Peringskiöld (1600-talet) nämner denne sten såsom varande, der han ännu är, i Näs kyrkas södra bogårdsmur, utantill. Hans läge i muren är så lågt att en fjerdedel af honom (högra sidan af ristningen) är under jorden. Dessutom har hela stenen tidtals varit dold i ditfördt grus, vid hvars årliga bortskofling ristningen tagit skada.» Stenen togs senare ut ur bogårdsmuren och restes på sin nuvarande plats.

Grå granit med svart inslag. Höjd 1,55 m., bredd 0,72 m. Ristningen är djupt men något ojämnt huggen. Stenen är upptill skadad, och även i vänstra kanten är ett stycke av ristningsytan bortslaget.

Inskrift:

styf - altr · auk · slaka · þair · litu · hkua merki · merilit auk · a - lauk · eftir · hunef · eftir · -- aip
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70

Styfiadr (?) ok slaka þair letu haggva mærk mærk[kili]k[t ok Arnlaug æftir Onæf(?) æftir . . .

»Styvjaldr och **slaka** de läto hugga ett ståtligt minnesmärke och Arnlög efter Onäv» . . .

Till läsningen: Före 1 **s** finnes ej sk. 3 **y** är djupt stunget. Från undre bst i 4 **f** utgår snett nedåt höger en djup skåra, som med säkerhet är huggen. Efter 4 **f** finnes en grund och ojämn fördjupning, som icke är huggen. I r. 5 finnas grunda fördjupningar, som likna **b**-bst; den undre av dem träffar 6 **a**. Mellan 8 **t** och 9 **r** finnas i slingan två huggna linjer, som likna en **u**-runa. De utgöra emellertid säkerligen icke en runa utan äro ormhuvudets fortsättning. Ristaren har begått det felet att låta ramlinjerna korsa djurhuvudet. 11 **u** står på ett ställe där ristningsytan är ojämn och skadad; övre delen av hst och bst ha gått förlorade. 14 **l** är tydligt. Upptill t. v. är ristningsytan skrovlig och skadad; där finnas inga spår av huggning. I 16 **k**, som har förlorat toppen, finnes t. v. om hst en kort, grund och ojämn fördjupning, som knappast är spår av huggning. (Runan bör därför ej uppfattas som **m**.) 23 **i** är ej stunget. Mellan 24 **t** och 25 **u** finnas ornamentslinjer i slingan. 31 **e** och 36 **e** äro tydligt stungna. Runföljden 35—41 **merilit** är fullt säker. R. 46 är osäker; den förefaller snarast som ett **r**. 49 **u** är skadat upptill genom bortfall. 51 **e**, 59 **e** och 61 **e** äro stungna. Av r. 66 ser man en tydlig hst; t. h. om hst finnes en grund smal skåra, som icke gör intryck av att vara huggen. Därefter följer i slingan några linjer, vilkas utseende framgår av Pl. 97. Runföljden 68—70 **aip** är säker. — Bureus (Fa 5): **styfialtr auk × staia þair litu h . . . × merki × a andra ormen auk aslak æftir hunif eftir uisi**. — Hadorph: **styfbaltr auk staia þair lituu hkua merki merilit auk alauk iftir hunif. iftir iutip** — Dybeck: **styfbalt[i]r**.

auk · sta[k]a · þair · litu · hkua · merki · meri lit [·] auk · aslauk · eftir · hunef · eftir · buta [·] ip. Dybeck kommenterar sin läsning på följande sätt: »Runan l uti inskriftens första namn har ett visst utseende af Π ; men åtminstone nedre delen af krokstreckket utgör en fin remna i stenen. Stafven å runan Ψ i $\Psi\Psi\Psi$ har äfven till venster tecken efter båge, som dock är osäkert.»

Inskriftens namn äro alla ovanliga. Runföljden 1—9 **styf - altr** återger sannolikt ett mansnamn *Styfiadr*, som är känt från tre svenska runinskrifter, nämligen Sö 3, Ög 66 och L 189 Hämlinge, Gamla Uppsala sn. Hit bör troligen också föras det *tufialtr* som förekommer på Sö 374. (Något namn *Styfbaltr* eller *Styfbaldr* är icke känt.)

I 13—17 **slaka**, som också måste ha varit ett mansnamn, tvingas man att räkna med felristning. Möjligen kunde man förmoda, att ristaren har avsett ett **slaki**, återgivande ett *Slak[ki]*, *Slagi*, (*Slangi*) e. d. Ett namn, skrivet **slakui**, förekommer på Sö 346 och på en nyfunnen västmanländsk runsten; se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1948, s. 313. På Sö 353 förekommer ett **slaguis** (nom?). Om Carl Säves uppfattning av namnet se nedan.

Runföljden 45—50 **a - lauk** återger troligen det från hela Norden kända, men mycket sällsynta, kvinnonamnet *Ar[n]laug*.

Också 56—60 **hunef** erbjuder svårigheter. Det är frestande att sammanställa namnet med det mansnamn, som på U 328 har ristats **unif** (ack). Denna sammanställning försvåras emellertid av det förhållandet att **unif** sannolikt är felristat för **unim**, *Onæm* (ack.), se U 328.

Runföljden 30—41 **merki merilit**, som står utanför slingan, har varit föremål för diskussion. I ett brev till Richard Dybeck (¹⁸/₂ 1873) framlägger Carl Säve sin uppfattning av detta parti och av inskriften i dess helhet. Säve skriver: »En annan af Dig rättad inskrift har jag också mycket funderat på, näml. L. 734, D. I. 102. Det andra namnet synes mig snarare vara $\Psi\Psi\Psi$, än $\Psi\Psi\Psi$, då jag ej kan få det senare att betyda något i fråga om ett namn. Det första skulle betyda: den stammande, af Isl. *stamr*, i fl. Sv. Landskaps mål *stamm* = stammande. Du synes taga *meri* som ett namn: *Meri lit auk Aslauk*, d. ä. Meri och Aslaug lät (= de läto, nl. hugga märke) efter *Hunef*, efter bonde (ip, qvid hoc?). Skulle då Hunef hafva varit man till både *Meri* och *Aslauk*? Jag ville snarare läsa så här: *Styfbaltir auk Stama, þair litu h[a]kua merki merili[k]t, auk Aslauk eftir Hunef (auk) eftir Butaiþ*, Styfbaltir och Stama, de läto hugga ett ypperligt (el. berömmeligt) minnesmärke, och (likaså) Aslaug efter Hunef (och) efter Buted. Allt detta är fullkomligen riktigt och oemotsägligt, med undantag allenast af den förargliga frånvaron af runan Ψ i *merilit*. Man har också ett analogt bruk af ett slikt adj. uti Kronogårds- el. Nöbbeleds-inskriften» [= Sm 16]. Säve tillägger slutligen: »Namnet *Hunef* är obegripligt, för mig; *Butaiþ* förekommer ofta i Gotl. inskrifter.»

Trots den lyckade parallel som Säve drar med Nöbbelestenens *kumbl kænnilikt* ställde sig G. Stephens tvivlande till förslaget att tolka **merki · merilit** som ett »ypperligt (el. berömmeligt) minnesmärke». Även på andra punkter avvisar han Säves tolkning. I ett brev till Dybeck (²⁷/₅ 1873) skriver Stephens bl. a.: »Det är förmänt för mig att sätta mig emot en läsning af vår grund-lärda vän och broder Carl Säve. Men jag kan icke följa honom i detta stycke. 1. På hans vis förklarar han icke den tydliga S till venster för A (i HKUA). 2. Dernäst få vi ett ord MERILIT, som är fysiskt omöjligt. Hans LIT för LIKT är tänkbart men föga troligt. Men MERI för MERKI, der K är hjerte-ljudet — Nej! Tackar ödmjukast!» Stephens »har alltid tagit det som följer (vers):

Styfbaltir auk Stama
þair litu hkua s (= stain);
auk Aslauk eftir Hunef,
eftir butai þeri, lit
merki m (= mikit).

Stüfbaltir och Stama de läto run-hugga denna sten, äfven Aslauh lät så göra, efter Hunef, efter deras husbonde (= deras kära hufvader och brödgifvare). Stort är detta graf-märke! I ett brev till Dybeck ett par dagar senare (³¹/₅ 1873) återkommer Stephens till frågan: »Jag kan icke hjälpa det att Säv's läsning af Näs-stenen är alldeles oförsvarlig. Den förargliga frånvaron af runan Þ är ju nonsens. Det är 'den afgörande, fatale frånvaron' — utan att tala om mina andra viktiga inkast. Och då MERKILIKT icke finnas, kan det icke upplysas af någon KENILIKT eller något annat på andra stenar.»

I UFT (1879) översattes inskriften: »Stufbalt och Sten, de läto hugga berömliga minnesmärket efter Hunef, och Åslög (lät hugga) efter Bonded (eller sin make?)»

U 773 är icke ristad av någon framstående runmästare. Inskriften är dåligt beräknad på den för en runristning föga lämpade stenen.

Inskriftens senare del ger numera ingen säker mening.

774. Hjulsta, Enköpings-Näs sn.

Pl. 96, 97.

Litteratur: L 737, D 1:101. J. Bureus, Fa 6 s. 120 n:r 56 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 275, Fa 1 s. 62, Fa 10:2 n:r 60, Ff 6 n:r 109; Ransakningarna 1667—84; O. Verelius, Manuductio ad Runographiam Svecanum (1675), s. 31. J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 57; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsalæ 1717 (feltryck 1617); s. 98 och 99; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 445, 2, s. 165; Fahle Burman, Triga supplementorum ad runographiam Svio-Gothicam (i: Nova Acta Reg. Soc. Scient. Ups., Vol. 5, 1792), s. 306, n:r 26; R. Dybeck, Berättelse för år 1861 (ATA; tryckt i ATS 1, s. 167—186), Näs socken 1862 (ATA); J. O. Fries och V. Karlsson, Några ord till upplysning om bladet »Ängsö» (1864), s. 51; UFT h. 8 (1879), s. 87; E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 64; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (i Ff 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4); Dybeck, D 1:101.

Runstenen står i kanten av en skogsbacke, 350 m. SÖ om Hjulsta kloster, 3 m. SV om vägen Hjulsta—Nybyholm, 25 m. ÖSÖ om en vägbro. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

Enligt Caspar Cohl (Fa 6) fanns stenen »J Hiulestadhz källare Mur i Näss Sockn». Samma uppgift återfinnes i Fa 5 (och Ff 6): »J Hiulestad i källarmuren.» — Enligt Ransakningarna 1667—84 fanns stenen »widh Hiulstadh Gårdz kiällardöör»; om andra uppgifter i samma källa se U 773. På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »i Julsta källar swal. Näs sochn». (Träsnitten av runstenar från Enköpings-Näs sn medtagas ej i Bautil; L 737: »Hjelstads källaremur.») — I sin reseberättelse för år 1861 skriver Dybeck: »Under flere dagar sökte jag förgäfvat få reda på den icke afritade¹ runstenen, hvars inskrift finnes upptagen hos Liljegren (737) och som han uppgifver vara i Hjelstads källarmur, Näs socken. Något Hjelstad finnes der icke, men väl Hjulstad, i hvars källare ingen runsten syntes. Halfqvädda visor eggande till trägna spörsmål. Sent en söndagsafton slapp det ur en af starka drycker ankommen skräddare, som sade sig vara 'arg på Hjulstaherrn', att stenen kunde med framgång sökas på andra sidan gården, der han i två år legat såsom bro öfver ett stort afloppsdike. Jag var snart på stället och fann runstenen. Han låg med nedvänd inskrift öfver två nyligen uppförda väldiga brofästen af sprängd gråsten. Förut läser han stått i alléen närmare gården, lutad mot ett trä. Stenens forsling från brofästen(!) och omvändning kostade tio Rdr Rmt. Han är stor och inskriften ännu utmärkt väl bibehållen. Ordet 𐌺𐌺𐌹𐌸𐌹, hvilket deri förekommer, är högst ovanligt. — Jag

¹ Anledningen till detta oriktiga påstående är givetvis, att Dybeck icke har känt till kopparsticket i Ff 6 och träsnittet i Peringskiölds Monumenta. Då något träsnitt icke fanns i Bautil, tog Dybeck för givet, att avbildningar saknades.